

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBOKWANE/HLAKOLA 2018

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 70

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 8.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**Mekgwa ya go swaya tekatlhaologanyo:**

- Ka lebaka la gore go lebeletšwe kwešišo, mopeleto wo o fošagetšego le moo go nago le diphošo tša polelo ge go fiwa dikarabo, go se ke gwa fiwa kotlo ntle le ge e le gore diphošo tšeo di fetola seo se bolelwago
- Ge e le gore molekwa o šomiša mantšu go tšwa polelong ye nngwe, e sego yeo a lekwago ka yona, mantšu ao a hlokomologwe gomme ge karabo e kwešišega molekwa a se fiwe kotlo. Le ge go le bjalo se se tla amogelwa ge lentšu leo le tšwago polelong ye nngwe le šomišitšwe setšweletšweng gomme le nyakega bjalo ka karabo
- **Dipotšišong tšeo di bulegilego**, ga go meputso yeo e tla abelwago karabo ya EE/AOWA goba KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Lebaka leo le thekgago karabo ke lona leo le abelwago moputso.
- Ga go meputso yeo e tla abelwago NNETE/MAAKA goba NTLHA/KAKANYO. Lebaka leo le thekgago karabo ke lona le tlogo abelwa moputso.
- Ge go nyakega karabo ya lentšu le tee gomme molekwa a efa lefoko ka moka, mo fe moputso **ge fela** lentšu leo le nepagetšego le thaletšwe.
- Ge dintlha tše pedi/tharo di nyakega gomme go filwe tša go feta palo ka tatelano, swaya tše pedi/tharo tša mathomo **fela**.
- Amogela polelo ya semmotwana.
- Go dipotšišo tšeo di nyakago kgetho, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo yeo e nepagetšego LE/GOBA karabo ye e ngwadilwego ka botlalo.

POTŠIŠO YA 1

1.1	1.1.1	• Tšhiwana ye e sa hwego e leta monono. • Kgotlelelo e tswala katlego.	(2)
	1.1.2	O be a swara mešongwana ya nakwana mafelelong a beke ye nngwe le ye nngwe.	(1)
	1.1.3	• Sifiso o gotše ka go hlaka ka ge tatagwe a hlokofetše e sa le yo monnyane. • Mmagwe o be a ba godiša gabohloko. • O thomile go šoma e sa le ngwana gore a kgone go thuša mmagwe.	(3)
	1.1.4	• Ka morago ga go phetha mphato wa marematlou o ile a swara mešongwana ya nakwana gore a kokotletše mašeleng a go ya yunibesithi. • O ile a ya Yunibesithing ya Tshwane ya Theknolotši go ithutela go ba sebakadi sa thelebišene.	(2)
	1.1.5	• A sa kgaphela mamina ka thoko (seka): E sa le yo monnyane • Tšhiwana metša mare bohloko bo ye le pelo (seema): Ge o le tšhiwana o swanetše go ba le kgotlelelo.	(2)

- 1.1.6
- Sifiso o ile a amogela seemo sa ka gabo sa bohloki.
 - Sifiso o ile a ba le maikemišetšo thutong.
 - O ile a kgonthiša gore a hwetše tšhelete ya go ya sekolong.
- (TŠE PEDI fela) (2)
- 1.1.7
- O ile a ya Yunibesithing ya Tshwane ya Theknolotši go ithutela go ba seapadi sa thelebišene.
 - O ile a bitšwa ditekong tša go ba seapadi sa thelebišene.
- (2)
- 1.1.8
- Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
Ntlha
- Gauteng go diragala dilwanalwana tše dintši tša go tšhoša.
 - Bophelo bja leemaema bja Gauteng bo dira gore batho ba se iketle.
- Kakanyo
- Gauteng go swana le mafelong a mangwe, ga go dule go na le dilo tša go tšhoša ka nako tšohle.
 - Bophelo bja leemaema bja Gauteng ga bo dire gore batho ba se iketle.
- (2)
- 1.1.9
- Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Mohlala:
Maikutlo a lethabo
- Sifiso o ile a feleletša a hweditše mošomo wa go ba seapadi sa thelebišene ebile a ba seopedi.
 - Sifiso o bile le khamphani ya bahlapetšadikgoro.
- Maikutlo a manyami
- Sifiso o hlakišitšwe ke go hwetša madulo.
 - Sifiso o bile le ditlhohlo tša mašeleng.
- (2)
- 1.1.10
- Thuto ya temana ye ke gore:
- Batho ba be le maikarabelo ao a apešitšwego ke boitshepo bophelong.
 - Sifiso o bile le maikarabelo a go diša dikgomo e sa le yo monnyane mafelelong o ile a atlega bophelong.
- (2)
- 1.2
- 1.2.1 Ke modiša - o diša dikgomo. (1)
- 1.2.2 Di itaetša di na le phulo ye botse. (1)
- 1.2.3 Setšweletšwa sa A se bolela ka fao Sifiso a goletšego, e lego dinagamagaeng a diša dikgomo mola sa B se bontšha mošemane a diša dikgomo. (2)

- 1.2.4
- Tihalošo ya seema: Motho o swanetše go itlwaetša go ba le maikarabelo e sa le ka pela bophelong bja gagwe.
 - Mošemane yo a lego seswantšhong o rutilwe maikarabelo a go diša e sa le yo monnyane. (2)
- 1.2.5
- Mošemane a ka hlaselwa ke mahodu a dikgomo.
 - Mošemane a ka hloka botšhabelo ka nako ya dipula.
 - Mošemane a ka hlaselwa ke dibata. (TŠE PEDI FELA) (2)
- 1.2.6
- Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana. Mohlala:
Go dumela
- Batho ba bantši bao ba gotšego ka go hlaka, ba ba le kgotlelelo.
 - Motho ge a goletše lapeng la go itlhakela o nyaka go bona a ntšhitše lapa la gabo mohlakong ka go rutege gore a tle a ba šomele.
- Go ganetša
- Ga se batho ka moka bao ba bago le kgotlelelo ya go ipetlela bokamoso le ge ba gotše ka go hlaka.
 - Batho ba bangwe le ge ba gotše ka go hlaka ga ba be le kgopolo ya gore ba rutege gore ba tle ba kgone go iphediša. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO YA 2

Mokgwa wa go swaya kakaretšo:

Kabo ya meputso:

D = Dintlha

P = Polelo

M = Mantšu

D = Dintlha tše šupa (7) tše di tšweleditšwego = meputso ye šupa (7)

P = Polelo = (3)

Palomoka ya meputso: [10]

Kabo ya meputso ya polelo

- Moputso o 1 o abelwa dintlha tše 1–3
- Meputso ye 2 e abelwa dintlha tše 4–5
- Meputso ye 3 e abelwa dintlha tše 6–7

Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a ngwalolotše dintlha:

- 0 ge a ngwalolotše dintlha tše 6–7
- Moputso o 1 ge a ngwalolotše dintlha tše 1–5

ELA HLOKO:**Palo ya mantšu:**

- Baswai ba swanetše go kgonthiša palo ya mantšu ao a ngwadilwego
- Molekwa ga se a swanela go fokoletšwa meputso ge a sa laetša palo ya mantšu goba ge a sa bala mantšu gabotse
- Ge palo ya mantšu e feta ao a nyakegago, bala a mahlano ka morago ga ao a nyakegago gomme o hlokomologe ao a šetšego

Mohlala wa dikarabo:

Kakaretšo ka temana

Batswadi ba ruta bana maikarabelo mešomong le tharolong ya mathata. Ba boledišana le bana le go theeletša mathata a bona. Bana ba rutwa go amogela diphošo tša bona. Batswadi ba mmakgonthe ba lemoša bana ka kotsi ya dijo, dinotagi le diokobatši. Bana ba fiwa nako ya go bapala le go robala gore menagano ya bona e dule e fodile. Motswadi o laola kgatelelo ya monagano gore ngwana a se amege. Khutšo le lethabo ka gae letšatši le lengwe le le lengwe di bohlokwa gore bana ba hlwe ba thabile.

	DINTLHA KA MOKGWA WA GO NGWALOLLA		DINTLHA KA MANTŠU A MOLEKWA
1	Batswadi ba ruta bana go rarolla mathata ao ba kopanago le ona le go beakanya mešomo ya bona ka nako.	A	Batswadi ba ruta bana maikarabelo mešomong le tharollong ya mathata.
2	Ba boledišana le bona gomme ba ipha nako ya go theeletša mathata a bona.	B	Ba boledišana le bana le go theeletša mathata a bona.
3	Bana ba tšhaba go dira diphošo gomme batswadi ba ba tlwaetša gore ba kgone go lebana le diphošo tša bona.	C	Bana ba rutwa go amogela diphošo tša bona.
4	Batswadi ba maikarabelo ba lemoša bana ba bona ka ga kotsi ya go ineelela ka dijo, dinotagi le diokobatši.	D	Batswadi ba mmakgonthe ba lemoša bana ka kotsi ya dijo, dinotagi le diokobatši.
5	Go bohlokwa gore bana ba be le nako ya go bapala le ya go robala.	E	Bana ba fiwa nako ya go bapala le go robala gore menagano ya bona e dule e fodile.
6	Ge motswadi a na le kgatelelo ya monagano ngwana le yena o tla ba le yona eupša ge a e laola ngwana a ka se lemoge seo.	F	Motswadi o laola kgatelelo ya monagano gore ngwana a se amege.
7	Motswadi o dira bonnete bja gore mesong ya letšatši le lengwe le le lengwe go rena khutšo le lethabo ka gae.	G	Khutšo le lethabo ka gae letšatši le lengwe le le lengwe di bohlokwa gore bana ba hlwe ba thabile.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO**Mekgwa ya go swaya KAROLO YA C:**

- Mopeleto
 - Dikarabo tša lentšu le tee di abelwe moputso le ge di na le mopeleto wo o fošagetšego ka ntle le ge e le gore phošo ya mopeleto e fetola tlhalošo ya lentšu
 - Go dikarabo tša lefoko le le feletšego, mopeleto wo o fošagetšego o swanetše gore o fiwe kotlo ge phošo e le go sebopego sa polelo seo se lekolwago.
 - Mo go lekolwago khutsofatšo, karabo e be le maswaodikga a maleba
- Go Leleme la Gae, diboepgo tša mafoko di swanetše gore di nepagale go ya ka Thutapolelo gomme di tšweletše mafoko ao a feletšego/go ya ka ditaelo
- Go dipotšišo tšeo di nyakago kgetho, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo yeo e nepagetšego LE/GOBA karabo ye e ngwadilwego ka botlalo bjalo ka karabo ye e nepagetšego

POTŠIŠO YA 3

- 3.1 C/Bahlatswi ba bohlale (1)
- 3.2 Twaal (1)
- 3.3 Fonte ye kgolo e tliša maatlakgogedi le go jabetša mola ye nnyane e rwele molaetša. (2)
- 3.4
- Mmapatši o re Omo ke mogwera wa bahlatswi.
 - Ge mohlatswi a šoga diaparo, Omo e thušana le yena ka go di šweufatša. (2)
- 3.5
- Diaparo di šala di tagile di re twaa!
 - Go bontšha gore sešepe sa Omo se na le maatla, se tloša ditšhila tše di tseneletšego diaparong tša bašemane ba go bapala kgwele ya maoto (2)
- 3.6 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
- Ge o diriša sešepe sa Omo o dula o thabile.
 - Motho yo a dirišago sešepe sa Omo o kgahlega ge dipoelo di mo kgotsofatša. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

- 4.1 Mašemo a a abelwe rena banna e sego basatšana. (1)
- 4.2 O swere lehloto/Sefahlego se šošobane/moriri wo mošweu le lefatla (1)
- 4.3
- Pudula ya 1 ke ya monagano – E tšweletša seo moanegwa a se naganago.
 - Pudula ya 2 ke ya polelo – E tšweletša seo moanegwa a se bolelago. (2)
- 4.4
- Tikologo ya khathune ye ke dinaga magaeng/gae ga mahlaku.
 - Boithekgo bo mabapi le setšo, ka setšo ngwana wa mosetsana ga a abelwe mahumo goba gona go išwa sekolong ka ge go thwe o tlo nyalwa a ya magorong a šele. Tšohle di fiwa bana ba bašemane ka ge e le balotaina. Mokgalabje o abile dithoto tša gagwe a sa phela. (2)
- 4.5
- Mošemane yo a lego kgauswi le tatagwe o itshwere dinoka ebile o petlile dipetlo.
 - Mošemane wa go mo latela o tsentšhitše diatla ka potleng ebile o kgoga le motsoko.
 - Wa mafelelo o bolela ka go šupa tatagwe ka menwana. (TŠE PEDI FELA) (2)
- 4.6 Balekwa ba tla fa dikgopolo tša go fapana.
Mohlala:
Ntliha: Ge a nyalwa o ya bogadi le dithoto tšeo a di abetšwego.
Kakanyo: Batho ba ka tsenela lenyalo la go se hlakanele dithoto. (1)
- 4.7 Balekwa ba tla fa dikgopolo tša go fapana.
Mohlala:
Ee:
- Bana ba tla kgona go tseba tšeo batswadi ba ba abetšego tšona pele ba hlokofala gore le ge batswadi ba ka hlokofala go se šale go eba le dikgakgano.
 - Batswadi ba dire lengwalo la go aba dithoto. (E TEE FELA)
- GOBA**
Aowa:
- Ga se tshwanelo gore bana ba tsebe kabo ya dithoto pele ga nako ka ge se se ka hlola dikgakgano. (1)

[10]

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 Ba: lekgokarui
Afrika-Borwa: Lerui (2)
- 5.2 Bona: Lešalašala leo le laetšago kgatelelo
Tšeo: Lešalašupi la kgato ya bobedi (2)
- 5.3 Lemogile - lemoga/thomile - thoma: Le laetša gore tiro e diragetše ka nako ye e fetilego. (Kgetha lephethi LE TEE fela). (2)
- 5.4 Ke maina a dilo tšeo re ka se kgonego go di bona le go di swara fela di bonwa ka leihlo la kgopolo. (1)
- 5.5 Lekopanyi le kopanya dikgopolo tše pedi, e lego:
go aba le go kgonthišiša (1)
- 5.6 Lehlathi la felo 'nageng', e tšwa go leina, 'naga': go hlomeseditšwe moselana wa lehlathifelo, -ng. (2)

[10]**PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30**
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70